

Яцук О. О.

доктор економічних наук, професор,
зав. кафедри фінанси, облік і оподаткування
Таврійського державного агротехнологічного університету
імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя
<https://orcid.org/0000-0002-8007-20092>

ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІСКАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

**JEL Classification: H21, H26, K34, O33
SECTION "ECONOMICS": Економіка**

Анотація. У статті досліджено особливості формування фінансових ресурсів підприємств в умовах трансформації фіскального середовища України. Обґрунтовано вплив податкової системи, механізмів адміністрування податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного соціального внеску на структуру витрат, ліквідність і фінансову стійкість суб'єктів господарювання. Проаналізовано динаміку соціально-податкових платежів у 2018-2025 роках та визначено їх роль у формуванні фінансової бази підприємств і територіальних громад. Розкрито значення цифровізації податкового адміністрування як чинника підвищення прозорості фінансових потоків, зниження податкових ризиків і посилення фінансової спроможності бізнесу в умовах особливого стану та економічних трансформацій. Доведено, що модернізація податкового контролю та інтеграція цифрових сервісів створюють інституційні передумови для забезпечення стабільності фінансового середовища та підтримки післявоєнного відновлення економіки.

Ключові слова: фінансові ресурси підприємств; фіскальне середовище; податкове адміністрування; цифровізація оподаткування; податкове навантаження; соціально-податкові платежі.

Abstract. The article examines the formation of financial resources of enterprises under the transformation of the fiscal environment in Ukraine. Particular attention is paid to the impact of the tax system and tax administration mechanisms on the financial stability, liquidity, and investment capacity of business entities. In the context of economic restructuring, wartime challenges, and fiscal decentralization, enterprises operate in a regulatory environment where tax obligations significantly influence cost structures, net profit, and the ability to accumulate capital for reinvestment.

The study analyzes the dynamics of personal income tax (PIT), military levy, and unified social contribution (USC) revenues in 2018-2025 and assesses their indirect effect on the financial position of enterprises, especially through payroll-related tax burdens. The findings demonstrate a stable upward trend in social and tax payments, reflecting structural changes in the labor market, expansion of the tax base, and the strengthening of digital control mechanisms. These processes reshape the financial conditions under which enterprises form and allocate their internal resources.

The paper substantiates that digital transformation of tax administration plays a crucial role in improving transparency, reducing compliance costs, and enhancing risk-oriented monitoring. The implementation of electronic reporting systems, automated risk analysis tools,

and inter-agency data exchange has shifted tax control from a predominantly punitive model to a preventive and analytical approach. This contributes to the stabilization of fiscal revenues while simultaneously supporting the continuity of business operations in conditions of economic and institutional uncertainty.

Furthermore, the research highlights that the modernization of tax administration and integration of digital services create institutional prerequisites for strengthening financial discipline, minimizing shadow economic practices, and ensuring the resilience of both state and local budgets. In this regard, the fiscal environment becomes not only a mechanism of public revenue generation but also a determining factor influencing the formation, distribution, and sustainability of enterprises' financial resources in the context of post-war recovery and European integration processes.

Key words: financial resources of enterprises; fiscal environment transformation; tax administration; digitalization of taxation; payroll-related taxes; financial sustainability.

Вступ

Сучасні процеси економічної трансформації, воєнні виклики та поглиблення цифровізації публічних фінансів суттєво змінюють умови функціонування суб'єктів господарювання в Україні. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема формування достатніх і стабільних фінансових ресурсів підприємств, що забезпечують безперервність виробничої діяльності, інвестиційний розвиток і фінансову стійкість бізнесу. Трансформація фіскального середовища, зумовлена змінами податкового законодавства, запровадженням нових механізмів адміністрування та цифрових інструментів контролю, безпосередньо впливає на структуру витрат підприємств, рівень податкового навантаження, обсяг чистого прибутку та можливості накопичення власного капіталу.

Проблематика впливу податкової політики на розвиток підприємництва та формування фінансових ресурсів досліджується у працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема у контексті фіскальної стабільності, бюджетної децентралізації, податкових стимулів та цифровізації оподаткування. У наукових публікаціях розкрито теоретичні засади податкового регулювання, визначено роль податкових надходжень у забезпеченні бюджетної спроможності держави та територіальних громад, а також проаналізовано особливості адміністрування окремих податків і зборів. Разом з тим переважна частина досліджень зосереджена на макрофінансових аспектах фіскальної політики, тоді як питання трансформації фіскального середовища через призму формування фінансових ресурсів підприємств потребує подальшого наукового опрацювання.

Невирішеними залишаються аспекти оцінки впливу змін у структурі соціально-податкових платежів, удосконалення адміністрування податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного соціального внеску на фінансову стійкість суб'єктів господарювання. Потребує поглибленого аналізу й роль цифрових інструментів податкового контролю у зниженні податкових ризиків, мінімізації трансакційних витрат і формуванні прогнозованого фінансового середовища для бізнесу. У контексті воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки актуалізується необхідність комплексного дослідження взаємозв'язку між трансформацією фіскальної системи та можливостями підприємств формувати й ефективно використовувати власні фінансові ресурси.

Метою статті є обґрунтування впливу трансформації фіскального середовища на формування фінансових ресурсів підприємств та визначення ролі податкового адміністрування і цифровізації оподаткування у забезпеченні їх фінансової стійкості в умовах економічних та інституційних змін.

Результати

Сучасні процеси економічного відновлення та структурної перебудови національної економіки істотно змінюють умови функціонування суб'єктів господарювання. За таких обставин ключового значення набуває не лише бюджетна стабільність держави, а насамперед здатність підприємств формувати достатній обсяг власних фінансових ресурсів для підтримання безперервності діяльності,

інвестиційного розвитку та збереження конкурентоспроможності. В умовах трансформаційної економіки, воєнних ризиків і поглиблення децентралізаційних процесів саме параметри фіскального середовища визначають обсяг чистого прибутку підприємств, їх ліквідність та фінансову стійкість.

Податкова система у цьому контексті виступає одним із визначальних чинників формування фінансових ресурсів підприємств, оскільки податкові платежі є обов'язковою складовою структури витрат і безпосередньо впливають на кінцевий фінансовий результат. Через систему оподаткування формується регуляторне поле господарської діяльності, яке визначає рівень податкового навантаження, доступність фінансових ресурсів для реінвестування та можливості розширення виробництва. Податкові надходження забезпечують фінансування публічних потреб, проте для підприємства вони означають необхідність врахування фіскального чинника при управлінні доходами, витратами та грошовими потоками [1; 2]. На відміну від добровільних платежів чи комерційних витрат, податкові зобов'язання мають системний та імперативний характер, що зумовлює їх визначальний вплив на фінансову автономію бізнесу.

У площині господарської діяльності податкова політика відображається через встановлені законодавством правила визначення об'єктів оподаткування, бази та ставок податків, застосування спеціальних режимів, пільг і стимулів, а також через механізми адміністрування податкових зобов'язань. Саме ці параметри формують фінансові умови діяльності підприємств, визначаючи рівень їх витратного навантаження, структуру джерел фінансування та можливості накопичення капіталу. Функціональне призначення податкового регулювання в економічному середовищі проявляється у: формуванні прогнозованого рівня податкових витрат підприємства; впливі на економічну поведінку суб'єктів господарювання та інвестиційні рішення; забезпеченні стабільності фінансового середовища, у межах якого здійснюється господарська діяльність [2; 3].

Податкове регулювання перебуває у взаємозв'язку з іншими елементами фінансового механізму, зокрема бюджетною політикою, що опосередковано впливає на умови функціонування підприємств через зміну податкових ставок, розширення чи звуження податкової бази, а також запровадження стимулюючих або обмежувальних інструментів. Для суб'єктів господарювання важливими є не лише обсяги податкових платежів, а й якість адміністрування - витрати часу й ресурсів на виконання податкових процедур, передбачуваність законодавчих змін, рівень добровільної сплати та нейтральність податкової системи щодо економічного зростання й інвестиційної активності [2]. Від цих характеристик залежить, чи стимулює фіскальне середовище розвиток підприємницької діяльності, чи формує додаткові бар'єри для розширення бізнесу.

Економічна сутність податків для підприємства полягає у примусовому вилученні частини створеної доданої вартості з подальшим її перерозподілом через механізми публічних фінансів. Їх основними ознаками є обов'язковість, систематичність та відсутність прямого еквівалентного відшкодування конкретному платникові [4]. Саме ці властивості обумовлюють необхідність інтеграції податкового планування до системи фінансового менеджменту підприємства та формування резервів для своєчасного виконання податкових зобов'язань.

У теоретичному аспекті податки доцільно розглядати як багатовимірну категорію, що має економічний, правовий і соціальний зміст. В економічному вимірі вони впливають на розподіл і перерозподіл фінансових ресурсів між державою та суб'єктами господарювання, змінюючи структуру доходів підприємств. У правовому аспекті податкові зобов'язання виникають на підставі закону та реалізуються через процедури адміністрування, що визначають рівень регуляторного навантаження на бізнес. У суспільному вимірі сплата податків є елементом взаємодії між підприємством і державою в межах загальноекономічного середовища, в якому здійснюється господарська діяльність [4; 5].

У таблиці 1 узагальнено показники надходжень податку на доходи фізичних осіб, військового збору та єдиного соціального внеску як ключових складових мобілізації фінансових ресурсів у 2018-2025 роках. Зазначені платежі мають безпосередній вплив на формування фінансового середовища

функціонування підприємств, оскільки визначають параметри податкового навантаження на фонд оплати праці, структуру витрат та обсяг чистого фінансового результату.

Таблиця 1

Динаміка соціально-податкових платежів та їх вплив на формування фінансових ресурсів підприємств у 2018-2025 роках, млрд. грн

Вид платежу	Роки								відхил. у рази
	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025	
ПДФО на заробітну плату та грошове забезпечення:	186,7	224,4	242,1	286,7	358,4	414,1	469,8	699,4	+ 3,7
в т. ч. на заробітну плату найм працівник	175,2	209,0	223,9	267,2	246,4	268,2	321,6	478,7	+ 2,7
на грошове забезпеч. військовослужбовців	11,86	15,4	18,24	19,52	111,9	145,9	148,2	220,6	+ 18,6
ПДФО з інших доходів	24,32	28,63	29,08	34,48	28,65	44,28	62,68	93,5	+ 3,8
Всього ПДФО	211,0	253,0	271,2	321,2	387,1	458,4	532,5	792,7	+ 3,7
Військовий збір	18,72	22,43	23,93	28,61	33,66	38,0	51,2	136,6	+ 7,3
ЄСВ на заробітну плату	202,6	241,1	259,5	309,1	284,6	302,0	362,5	429,5	+ 2,1
ЄСВ на грошове забезпечення військовослужбовців	13,75	17,89	20,97	21,97	127,65	164,1	173,0	204,9	+ 14,9
ЄСВ самозайнятих осіб (загальна та спрощена система оподаткування)	10,18	12,3	11,82	15,90	11,6	11,44	12,65	15,0	+ 1,5
з них платники єдиного податку	9,01	11,01	10,71	14,69	8,83	9,16	10,6	12,5	+ 1,3
ЄСВ, інше (особами, які провадять НПД та особи, які беруть добровільну участь)	0,35	0,38	0,36	0,39	0,3	0,41	0,5	0,8	+ 2,2
Всього ЄСВ	235,9	282,7	303,4	362,1	433,0	487,1	559,3	662,7	+ 2,8

Розроблено автором за джерелом [6]

Представлені у таблиці дані дають змогу простежити динаміку фіскальних надходжень за базовими соціальними платежами та оцінити вплив трансформацій податкового середовища на умови формування фінансових ресурсів суб'єктів господарювання. Аналіз зазначених показників дозволяє визначити тенденції зміни податкового навантаження, структурні зрушення у фонді оплати праці та особливості адаптації підприємств до сучасних економічних викликів. Позитивна динаміка надходжень ПДФО має вагоме значення, оскільки цей податок формує фінансову основу місцевих бюджетів і забезпечує ресурсну базу територіальних громад. Зростання військового збору, своєю чергою, сприяє мобілізації коштів для потреб оборонного сектору в умовах воєнного стану.

Одночасно зростає роль єдиного соціального внеску як складової фінансового забезпечення системи соціального страхування. У 2025 році надходження ЄСВ збільшилися на 18,5 % порівняно з попереднім роком, що свідчить про розширення бази оплати праці та посилення контролю за

легалізацією трудових відносин. Загалом динаміка ПДФО, військового збору та ЄСВ у 2018-2025 роках демонструє стійку тенденцію до зростання, зокрема за рахунок підвищення фонду оплати праці та активізації цифрових механізмів податкового контролю.

Додатковим індикатором підвищення якості адміністрування є розвиток механізму податкової знижки: у 2023 році право на її отримання реалізували майже 90 тис. громадян, а сума заявленого до повернення ПДФО перевищила 430 млн грн. Це свідчить про зростання добровільності декларування доходів і підвищення довіри до податкових органів.

Сукупність зазначених тенденцій підтверджує, що адміністрування податків із доходів фізичних осіб виконує не лише фіскальну, а й стабілізаційну функцію, забезпечуючи наповнення бюджетів та стійкість системи соціального страхування в умовах економічних трансформацій.

У відповідь на виклики воєнного періоду у 2022 році було внесено зміни до податкового законодавства, зокрема ухвалено закони № 2120-IX та № 2142-IX [7], які передбачили тимчасові податкові послаблення. Для територій активних бойових дій та тимчасово окупованих регіонів було скасовано окремі платежі за землю, призупинено застосування мінімального податкового зобов'язання, звільнено від сплати екологічного податку та запроваджено пільги щодо податку на нерухоме майно.

Попри тимчасове скорочення доходів місцевих бюджетів, зазначені заходи стали інструментом підтримки підприємств і сприяли збереженню економічної активності. Аналіз податкових надходжень засвідчує, що загальна тенденція залишалася зростаючою, при цьому провідна роль у мобілізації ресурсів зберігалася за державним бюджетом.

Розроблено автором за джерелом [6]

Рис 1. Структурна динаміка податкових надходжень до бюджетів різних рівнів у контексті трансформації фіскального середовища

Показники, наведені на рис. 1 засвідчують поступове зростання податкових надходжень упродовж усього аналізованого періоду як на державному, так і на місцевому рівнях. У 2024 році доходи державного бюджету від податків становили 1647,2 млрд грн, що більш ніж утричі перевищує рівень 2016 року (503,9 млрд грн). Схожа тенденція характерна і для місцевих бюджетів: їхні податкові надходження зросли з 145,8 млрд грн у 2016 році до 441,1 млрд грн у 2024 році, тобто майже в три рази.

Протягом усього періоду державний бюджет акумулював податкові ресурси в обсягах, що стабільно перевищували надходження до місцевих бюджетів більш ніж удвічі. Це свідчить про збереження високої концентрації фінансових ресурсів на центральному рівні та провідну роль державного бюджету у перерозподілі податкових потоків.

В умовах воєнного стану та структурних економічних змін значення податкового адміністрування суттєво зросло. Модернізація процедур контролю, розвиток цифрових сервісів, удосконалення спрощеної системи оподаткування та адміністрування ПДФО, військового збору й ЄСВ сприяли розширенню податкової бази, зростанню добровільності сплати та зменшенню тіншових практик. Підвищення фіскальної ефективності за умов трансформації структури платників податків підтверджує посилення ролі податкової системи як інструменту стабілізації фінансового середовища та підтримки соціально-економічної стійкості. У сучасних реаліях вона виконує не лише функцію наповнення бюджету, а й відіграє вагомий роль у забезпеченні фінансової рівноваги та відновлення економіки.

У сучасних умовах цифрова трансформація податкового адміністрування стала системним напрямом реформування управління публічними фінансами та важливим чинником підвищення інституційної спроможності держави. Використання цифрових технологій у діяльності податкових органів поступово змінює характер фіскального контролю, переводячи його з переважно формально-перевірочної моделі до аналітично-превентивної системи, що базується на обробці великих масивів даних, автоматизованому аналізі ризиків та сервісній взаємодії з платниками податків. Така трансформація сприяє підвищенню прозорості процедур, мінімізації суб'єктивного впливу та зниженню адміністративного навантаження на бізнес.

Особливої ваги цифровізація набула в умовах воєнного стану, коли фізичний доступ до органів державної влади був обмежений, значна частина підприємств змінила місце провадження діяльності, а ризики тінзації економічних процесів зросли. Розвиток електронного кабінету платника, удосконалення систем електронної звітності, автоматизованих реєстрів та дистанційних сервісів забезпечили безперервність адміністрування податків навіть за умов релокації бізнесу та нестабільності інфраструктури. Завдяки цьому вдалося зберегти керованість фіскальної системи та стабільність бюджетних надходжень.

Ключовим елементом цифрової модернізації стало впровадження електронних інструментів контролю за податковими зобов'язаннями. Системи електронного адміністрування ПДВ, реєстрація податкових накладних у цифровому форматі, автоматизоване виявлення ризикових операцій та використання аналітичних модулів істотно підвищили прозорість фінансових потоків. Ризикоорієнтований підхід до відбору платників для перевірок дозволив зосередити ресурси контролюючих органів на проблемних сегментах, одночасно зменшуючи регуляторний тиск на сумлінний бізнес. У результаті податковий контроль дедалі більше набуває превентивного характеру, спрямованого не лише на виявлення порушень, а й на їх упередження.

З метою систематизації основних напрямів цифрової трансформації податкового адміністрування та визначення їх впливу на формування фінансового середовища підприємств доцільно узагальнити ключові інструменти цифровізації, механізми їх реалізації та економічні наслідки для суб'єктів господарювання. Узагальнення відповідних взаємозв'язків наведено в таблиці 2

Таблиця 2

Цифрова трансформація податкового адміністрування та її вплив на формування фінансового середовища підприємств

Напрямок цифрової трансформації	Інструменти реалізації	Вплив на підприємства	Фіскальний ефект
Перехід до аналітично-превентивної моделі контролю	Ризикоорієнтований моніторинг, автоматизований аналіз даних	Зменшення перевіркового тиску на сумлінний бізнес, зниження податкових ризиків	Підвищення адресності контролю та повноти надходжень

Розвиток електронних сервісів	Електронний кабінет платника, електронна звітність, онлайн-реєстри	Скорочення транзакційних витрат, прискорення облікових процедур	Стабільність адміністрування в умовах воєнного стану
Автоматизація адміністрування ПДВ	Електронні податкові накладні, системи аналізу ризикових операцій	Підвищення прозорості фінансових потоків, зменшення схем мінімізації	Зростання податкової дисципліни
Інтеграція державних реєстрів	Обмін даними з кадастровими, майновими та соціальними базами	Точніша ідентифікація податкової бази, зниження помилок у звітності	Підвищення повноти місцевих податкових надходжень
Формування сервісної моделі адміністрування	Дистанційна комунікація, цифрові консультації	Зростання довіри до фіскальних органів, підвищення добровільності сплати	Зміцнення стабільності бюджетних ресурсів
Євроінтеграційна цифрова адаптація	Імплементация стандартів CESOP, IOSS, Digital Reporting Requirements	Гармонізація звітності та процедур з вимогами ЄС	Підвищення прозорості та міжнародної сумісності системи

Наведені у таблиці 2 узагальнення дозволяють констатувати, що цифрова трансформація податкового адміністрування має комплексний вплив як на фіскальну систему, так і на фінансову діяльність підприємств. Перехід до аналітично-превентивної моделі контролю, розвиток електронних сервісів та інтеграція інформаційних систем сприяють зниженню податкових ризиків, скороченню транзакційних витрат і формуванню більш прогнозованого регуляторного середовища. У результаті підвищується фінансова стійкість бізнесу, зміцнюється дохідна база бюджетів і посилюється інституційна спроможність держави в умовах економічних трансформацій.

Важливим напрямом стало інституційне закріплення цифрових підходів до контролю. Запроваджені методики ризикоорієнтованого моніторингу, що ґрунтуються на аналізі даних державних реєстрів, фінансових баз і міжвідомчому інформаційному обміні, формують підґрунтя для дистанційного контролю виконання податкових зобов'язань. Автоматизоване співставлення показників звітності з інформацією з офіційних джерел забезпечує адресність перевірок, підвищує ефективність виявлення схем ухилення від оподаткування та зменшує потребу у виїзних перевірках.

Зміна характеру взаємодії між податковими органами та платниками є ще одним вагомим результатом цифровізації. Електронні сервіси подання звітності, сплати податків, отримання довідок і комунікації з контролюючими органами скорочують часові та фінансові витрати бізнесу, знижують корупційні ризики та стимулюють добровільне виконання податкових зобов'язань. Формування сервісної моделі адміністрування сприяє підвищенню рівня податкової культури та довіри до фіскальних інституцій.

Цифрові інструменти мають також значний вплив на фінансову спроможність територіальних громад. Інтеграція податкових інформаційних систем із кадастровими, майновими та соціальними реєстрами створює можливості для точнішої ідентифікації податкової бази, контролю за використанням земельних ресурсів, нерухомості та підприємницької діяльності. Це підвищує повноту надходжень місцевих податків і зборів, зокрема податку на майно, плати за землю, єдиного податку та ПДФО.

Водночас цифрова трансформація супроводжується низкою викликів, серед яких - необхідність уніфікації інформаційних систем, забезпечення належного рівня кібербезпеки, підвищення цифрових компетенцій платників і нормативне врегулювання використання великих масивів даних та

автоматизованих рішень. У контексті європейської інтеграції особливого значення набуває гармонізація національних цифрових платформ із вимогами ЄС, зокрема у сфері електронного інвойсингу, цифрової звітності та обміну податковою інформацією.

Стратегічним орієнтиром подальшого розвитку є формування єдиної інформаційно-комунікаційної інфраструктури системи управління державними фінансами на засадах інтероперабельності, централізованого адміністрування та захисту даних. Реалізація оновлених стратегічних документів у сфері цифрового розвитку, а також інтеграція до європейських ІТ-систем оподаткування, зокрема CESOP та IOSS, створюють інституційні передумови для поглиблення адміністративного співробітництва та підвищення прозорості фінансових потоків.

Таким чином, цифровізація податкового адміністрування виступає не лише інструментом технічної модернізації, а комплексною управлінською трансформацією, що поєднує фіскальні, аналітичні та сервісні функції. Вона забезпечує підвищення ефективності контролю, зміцнення дохідної бази бюджетів, зростання довіри платників і формування стійкої інституційної основи для фінансової стабільності держави в умовах воєнних та економічних трансформацій.

Висновки

Дослідження підтвердило, що трансформація фіскального середовища є визначальним чинником формування фінансових ресурсів підприємств в умовах воєнних та економічних змін. Податкова система через механізми встановлення ставок і адміністрування безпосередньо впливає на структуру витрат, рівень чистого прибутку та можливості реінвестування. Зростання надходжень ПДФО, військового збору та єдиного соціального внеску у 2018–2025 роках свідчить про розширення податкової бази та підвищення результативності адміністрування, водночас посилюючи навантаження на фонд оплати праці підприємств.

Цифровізація податкового адміністрування сприяє зниженню транзакційних витрат, підвищенню прозорості фінансових потоків і формуванню більш прогнозованого регуляторного середовища. У сучасних умовах саме поєднання фіскальної стабільності та сервісної моделі податкового контролю створює передумови для зміцнення фінансової стійкості бізнесу.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з кількісною оцінкою впливу податкового навантаження на фінансову результативність підприємств різних галузей, а також із розробленням методичних підходів до інтеграції податкового планування в систему стратегічного фінансового менеджменту в умовах цифрової трансформації та євроінтеграційних процесів.

Список використаних джерел

1. Міністерство фінансів України. Податкова політика в Україні: стратегічні напрями та механізми реалізації. Офіційний сайт. URL: https://efaidnbmnnnibpcajpcgleclfindmkaj/https://mof.gov.ua/storage/files/National%20Revenue%20Strategy_2030_.pdf
2. Звіт про стан виконання Національної стратегії доходів до 2030 року у 2024 році : офіц. звіт. Міністерство фінансів України. 2024. URL: <https://mof.gov.ua/storage/files/>
3. Chentsov V., Krysovatyi A., Desiatniuk O. Public finance management and tax policy in conditions of economic transformation. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, 2022, №4.
4. Бюджетна та податкова система України в умовах децентралізації: монографія, за ред. І. Луніної. Київ: ДУ «Ін-т економіки та прогнозування НАН України», 2021.
5. Цап В.Д. Адміністрування мінімального податкового зобов'язання для сільськогосподарських виробників: практика, результати та напрями вдосконалення. Модернізація економіки та фінансової системи: проблеми, можливості, перспективи: колективна монографія. Частина 2. Рига, Латвія: Видавництво Балтія, 2025 с. 20-37 URL: <https://www.researchgate.net/publication/392954798>

6. Офіційний сайт Державної податкової служби. Податкова карта України URL:
<https://tax.gov.ua>
7. Податковий кодекс України : Закон України від 02.12.2010 № 2755-VI URL:
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>